

Jana Vachulová

Je maličká, stále ještě nedosáhne nohama na zem, když v tramvaji jakkoliv způsobně sedí. Stále vypadá jako zvědavá holka s velkými brýlemi v drobném obličejí. Jen culík blondřatých vlasů už za těch víc než dvacet let vzal zaslavé, ale její duše za tutéž dobu neztratila nic ze své horlivosti a její srdce nic ze své lásky k bližnímu. Jana Vachulová všechna trápení a starosti kompenzuje dobrou myslí a srdečným humorem. Možná tyto vlastnosti jsou to, co ji činí svěží a tak trochu stále vzrušenou novými možnostmi, novými nadějemi.

„Bylo ti asi dvacet, když jsem tě poznala jako asistentku Pavla Wienera, který vedl kurz prostorové orientace. Říkali jsme ti tehdy Achab podle legendárního kormidelníka a lovce bílé velryby. Pod vedením kapitána Wienera jsi nás kormidlovala docela zdatně. Kde ses to naučila?“

„Já jsem tehdy byla celá pryč do problematiky lidí se zrakovým postižením. Studovala jsem speciální pedagogiku a ze všeho nejvíc jsem se těšila, že budu učit nevidomé děti. Nicméně v rámci praxe jsem pomáhala i v těch kurzech prostorové orientace. Později jsem se seznámila s několika lidmi, kteří se věnovali samostatnosti dětí se zrakovým postižením, a to jak ve škole na Hradčanech, tak i v pionýrské skupině tamtéž. Rychle jsem pochopila, že to, co lidem s absencí zraku nejvíc znemožňuje plnohodnotný život, je nedostatek informací a možnosti svobodně se pohybovat a dělat úplně obyčejné věci. A protože jsem nebyla sama, kdo si to myslel, dostala jsem se do party, která mne inspirovala, pomohla mi najít cestu k dospělým i k dětem a následně mi pomáhala a dosud pomáhá hledat nové a nové cesty k integraci.“

„Pokud si pamatuji, na Hradčanech v době totality neměla ta vaše parta, pardon, pionýrská skupina, moc dobrou pověst. Osobně jsem se setkala s velmi negativními názory a s tendencemi redukovat ten váš výchovně vzdělávací a integrující entuziazmus.“

„Ano, byly tam problémy,“ povzdychne si Jana Vachulová. „V té pionýrské skupině jsme byli převážně křesťané, tedy myslím vedoucí – ne že bychom se hledali cíleně, ale prostě mezi lidmi, kteří studovali speciální pedagogiku nebo i něco úplně jiného a byli ochotni na Hradčany každý týden ve svém volnu chodit, se jich vyskytovalo nadprůměrně hodně. Vedení školy to špatně snášelo... Jednou jsem se ptala, proč při nácviu vázání uzlů, lezení po stromech a hledání pokladu vadí, že to vymysleli křesťané, vždyť jsou to přece úplně normální aktivity, které se v Pionýru prostě dělají. Tehdy jsem se dozvěděla, že nebezpečí je v tom, že by se uvědoměl pionýři a žáci mohli nezdravě fixovat na pobloudilé křesťany, a že to je prostě nepřijatelné. Inu, něco na tom asi bylo, po letech jsem si všimla, že někteří bývalí nevidomí pionýři se v dospělosti nechali pokřtít, chodí do církve a ještě si nechávají křtít děti. Pravda ovšem byla, že my jsme o náboženství nesměli tehdy ani ce knout. Někdy byly ty politické tlaky tak silné, že jsem si myslela, že to vzdám, odejdu z pionýrské skupiny, vykašlu se na to a budu se věnovat něčemu méně frustrujícímu. Nakonec ale rozhodlo, že mi s tou partou dětí i ostatních vedoucích bylo hodně dobře a cítila jsem se prospěšná a docela šťastná.“

„Poměry se změnily, změnily se i podmínky ve školách. Co se stalo s lidmi z pionýrské skupiny?“

„Ano, mnohé se změnilo. Po listopadu se z Pionýra na Hradčanech stal Tyfloturisták, který je vedený ve stejném duchu - tedy poskytuje dětem zážitky, učí je dovednosti, orientaci, vztah k ostatním na této planetě, cvičí je v obratnosti a samostatnosti. Jediný neduh je, že si oddíl sám těžko vychová vedoucí z těch, kteří sami mají zrakové postižení. To je dost obtížné a zároveň děti přicházejí o přirozené vzory a modely. Je i těžší udržet kontinuitu a tradici obvyklou v běžných, podobně dlouho fungujících oddílech.“

„Když jsi poprvé vešla do třídy jako učitelka, neomezoval tě tehdejší školský a politický systém,

nečítala ses tak trochu držená pod krkem? Víím, že jsi po ukončení pedagogické fakulty šla učit na hradčanskou školu, kde jsi nebyla zrovna tou nejuvědomější pedagožkou, kterou tam měli."

Jana rozhodně vrtí hlavou a oči za brýlemi jen září: „Kdepáááák! Já byla tak nadšená, že mohu konečně učit, že jsem na nějaké tlaky a nátlaky nemyslela, pokud jsem nemusela. Všechny trapasy, které bývají při prvním kontaktu s lidmi s postižením, jsem měla už za sebou, takže hrrr na druháčky! Připomínám si historku, kdy jsem ještě jako praktikantka poprvé vstoupila mezi děti na prvním stupni rozhodnutá, že jim budu v jejich volném čase předčítat svoji oblíbenou pohádku Červený kvíteček. Ačkoliv jsem se doma připravila, mezi dětmi mi došlo, že asi nebudou vědět, co je to "červený"... A při předčítání jsem se stále zakoktávala a snažila se vynechat všechna slova, která byla nějak spojená s vizualizací. Pohádka vyzněla jako slátanina a děti se upřímně nudily. To se stalo na mé první praxi. Ale já jsem poučitelná, snažím se ze všech svých chyb vytřískat ponaučení, a většinou se to daří. Ta naše parta měla heslo: všechno jde, jenže jinak. Tohle by měl vědět úplně každý a dát si to třeba na plochu počítače. Já tohle víím a už nikdy se tohoto přesvědčení nechci vzdát. "

„Po dvou letech učitelování ses ocitla na mateřské dovolené. Mezitím se změnil režim, a tys mohla jít klidně znovu učit do školy pro děti, které nevidí nebo vidí jen něco. Kým ses nechala od pedagogické práce odradit?"

„Ale ne," odporuje Jana rozhodně. " Já se odradit jen tak nenechám. Jen jsem tu pedagogickou činnost poněkud modifikovala. Usoudila jsem, jestli mají děti prospívat, musí se jejich rodiče, učitelé a další lidé kolem nich naučit, jak jim od malička pomáhat se rozvíjet. Knihy a školní lavice nestačí, jejich čas přichází až později. Zvláště mi jde o předškoláky, děti nevidomé od narození. Proto jsme vymysleli někdejší Středisko rané péče Praha (nyní Raná péče EDA). Najdeš nás v Trojické ulici na Praze 2. Učíme veřejnost, doktory i rodiče, že se nedá spoléhat na to, až děti přijdou do nějaké odborné pedagogické péče, učíme je, že je lépe děti socializovat než resocializovat. Jezdíme do rodin těch nejmenších dětí a také o tom dáváme vědět, kde se dá, a věř mi, těch míst, institucí, občanských sdružení a v neposlední řadě zaujatých a svědomitých rodičů je víc, než se dá stoprocentně uspokojit."

„Na stránkách Zory jsou čas od času příběhy lidí, kteří vyrostli v podmínkách internátní školy, a nejen že dobře prospívali, z mnohých se stali odborníci a velmi renesanční lidé. Měli tu svou školu rádi. Minimálně proto, že tam třeba byly laskavé řeholní sestry, inteligentní vychovatelé a také, že si v této škole získali přátele na celý život. Je myšlenka integrace vždycky správná?"

„Já bych osobně nechtěla, aby moje dítě bylo mezi laskavými a inteligentními lidmi na intru. Já chci, aby moje dítě mělo svoji rodinu, a když to aspoň trochu půjde, aby se mohlo vzdělávat jako ostatní děti. Tím chci říct, že každý by měl mít na výběr, kam své dítě bude směřovat, posléze aby si i starší dítě samo mohlo vybrat, kde se bude vzdělávat."

„Jistě znáš názor, že speciální školy jsou stále častěji zaplňovány dětmi s kombinovaným postižením. Nehrozí v budoucnu, že se tak bude muset změnit kvalita výchovy a vzdělávání na těchto školách?"

„Leckde ve světě už se systém výuky změnil. Speciální školy se přeměnily v jakási konzultační centra, kam dítě pouze na nějakou dobu dojíždí a následně se vrací do své školy. Není to rozhodně věc ztráty kvality – ta by naopak měla být stále větší, tak, jak jsou stále komplikovanější potřeby dětí. I problematika dětí s kombinovaným postižením je součástí aktivit našeho pracoviště. Nevidím ale důvod, proč by tyto děti nemohly být také integrovány, budou-li mít při výuce ve škole k dispozici kvalitního asistenta pedagoga. Také jsem přemýšlela o těch vztazích, které si člověk ve škole získá nebo nezíská. Tady právě nejvíc záleží na tom, jestli je dítě od počátku vedeno k adekvátní komunikaci, jestli dokáže vyjadřovat svá přání, jestli dokáže formulovat svoji potřebu, aniž by to byly jen příkazy nebo plačtivé domáhání se něčeho. Je důležité, jestli dítě umí navázat hovor, jestli je

spontánní. Pokud se tohle naučí - a to se musí učit co nejdříve, je reálná šance, že si získá zájem a oblibu u svých spolužáků, ať jsou vidící nebo nevidomí."

„Nedávno jsem mluvila s velmi integrovaným kamarádem, který říkal, že komunita lidí se zrakovým postižením je pro jeho život nezbytná. Jak to je u dětí, které, ač samy nevidí, nemají kolem sebe nikoho podobného?“

"Existují volnočasové aktivity, a není to jen Tyfloturistaák. Jsou další tábory na Moravě, jsou pobyty pořádané třeba Asociací rodičů a přátel dětí nevidomých a slabozrakých, samozřejmě existuje i řada dalších menších občanských sdružení pořádajících zajímavé akce třeba na tandemech, na lyžích... Tam se děti seznamují, píšou si potom a těší se na další společné zážitky, také se navštěvují, někdy dokonce celé rodiny. V době sociálních internetových sítí, v době Skypu a dalších komunikačních možností třetího tisíciletí nemám strach, že by se děti sobě navzájem ztratily. Víím, že si umí najít možnosti, jak být mezi svými. Samozřejmě, někdy to mohou přehánět, a místo komunikace naživo je to jen internet. To se ale stává i ostatním lidem. Hodně záleží na tom, a to se opakuji, kolik podnětů jim dá rodina, kolik lásky, jistoty a inspirace jim poskytne domácí zázemí a příbuzní."

„Někteří mladí lidé, kteří absolvovali školu běžného typu, mají trochu přerostlé sebevědomí, což jim v praktickém životě způsobí třeba i trauma. Pamatujete v integračních snahách i na tuto okolnost?“

„Zbytnělé sebevědomí u poslední generace není nic neobvyklého. Jsou v tom prostě vychovávaní, všichni se po té revoluci chtějí cítit tak trochu "světově". Když mladí opustí školu a rodinu, často si v rámci své asertivity trochu nebo hodně natlučou. Myslím, že to patří k životu. Tím ale nepopírám, že člověk s postižením zraku by měl znát nejen své možnosti, ale i své fyzické limity. Nechodit s holí a tvářit se, že vidím jako moji spolužáci, nežádat o pomoc, nevysvětlit svůj problém, inu, to je opravdu handicap. S tím ale nesouvisí integrační trendy, ale spíš nevědomost lidí, kteří toho mladého připravují na život. A proto je třeba celou společnost učit, učit a učit," potvrzuje Jana Vachulová své přesvědčení.

„Co bys řekla Komenskému, kdyby dneska žil tady s námi?“

„Určitě bychom se shodli v tom, že každá lidská bytost má právo na nejlepší vzdělání, jakého může dosáhnout. A pak bych ho asi nechala, aby se trochu rozkoukal a zkusil pochopit život, který tady vedeme. Věřím, že by na něco moudrého zase přišel."

Jaroslava Novotná